

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ І ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ
ДИСЦИПЛІН**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ПРАВОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЮРИДИЧНОЮ КЛІНІКОЮ»

Студента 2 курсу ММЮД групи

Освітньої програми Менеджмент в юридичній діяльності

Спеціальності 073 Менеджмент

Галузі знань 07 Управління та адміністрування

Ступеня вищої освіти магістр

Литвинюка Ярослава Михайловича

Науковий керівник:

К.е.н., доц. Самборська О.Ю.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

Члени комісії _____

(підпис) (ініціали та прізвище)

(підпис) (ініціали та прізвище)

(підпис) (ініціали та прізвище)

Вінниця 2023

АНОТАЦІЯ

Литвинюк Ярослав Михайлович

Тема: «Правові основи управління юридичною клінікою», спеціальність
073 Менеджмент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського, м. Вінниця, 2023 р.,

Метою магістерської роботи є теоретико-методологічний аналіз та комплексне дослідження управління юридичною клінікою.

Юридична клініка виконує навчальну (поєднання теорії і практики, вироблення різноманітних навичок професійного спілкування, консультування, написання документів), соціальну (задоволення потреб суспільства в правовій інформації, підвищення професійної відповідальності практиків, відновлення соціальної справедливості), науково-дослідницьку (проведення досліджень), благодійницьку (надання безкоштовної правової допомоги) та інші функції. У сфері менеджменту та координації юридичних клінік необхідно популяризувати сучасні елементи менеджменту (технології організації відділів, діловодства та документообігу, залучення клієнтів та спонсорів до участі у фінансуванні, створення інформаційної бази, налагодження контактів з іншими юридичними особами), розвивати міжнародну співпрацю тощо.

Традиція функціонування юридичної клініки «Таліон», яка склалася в Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, підтверджує надання студентами-консультантами кваліфікованої (якісної) допомоги населенню на безоплатній основі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Юридична клініка, управління, правова освіта, євроінтеграція, безоплатна правова допомога, європейський досвід

ANNOTATION

Litviniuk Yaroslav Mykhailovych

Topic: "Legal foundations of legal clinic management", specialty 073 Management Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi, Vinnytsia, 2023.

The purpose of the master's work is theoretical and methodological analysis and comprehensive research of legal clinic management.

The legal clinic performs educational (combining theory and practice, development of various professional communication skills, consulting, writing documents), social (meeting society's needs for legal information, increasing the professional responsibility of the practitioner, restoring social justice), scientific research (conducting research), charity (provision of free legal aid) and other functions. In the field of management and coordination of legal clinics, it is necessary to popularize modern elements of management (technologies of department organization, record keeping and document management, attracting clients and sponsors to participate in financing, creating an information base, establishing contacts with other legal entities), developing international cooperation, etc. The tradition of functioning of the "Talion" legal clinic, which developed at the Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, confirms the provision of qualified (quality) assistance to the population by student-consultants on a free basis.

KEY WORDS:. Legal clinic, management, legal education, European integration, free legal aid, European experience

ЗМІСТ

ВСТУП	с.4
РОЗДІЛ 1.Теоретико-правові та історичні аспекти функціонування юридичних клінік в Україні	с.9
1.1 Становлення та розвиток юридичної клініки	с.9
1.2.Нормативно-правове регулювання діяльності юридичних клінік в Україні	с.13
Висновки до 1 розділу	с.19
РОЗДІЛ 2. Основи менеджменту юридичної клініки	с.20
2.1 Організаційні засоби у формуванні юридичних клінік	с.20
2.2 Управління юридичною клінікою	с.26
Висновки до 2 розділу	с.32
РОЗДІЛ 3. Юридичні клініки у правовому розвитку сучасного суспільства	с.33
3.1. Організація діловодства в юридичній клініці	с.33
3.2.Взаємодія організацій громадянського суспільства з юридичними клініками	с.45
3.3. Проблеми юридичної клініки та перспективи їх подолання	с.55
Висновки до 3 розділу	с.62
ВИСНОВКИ	с.63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	с.67

ВСТУП

Актуальність теми наукового дослідження. В сучасних умовах військової агресії правова освіта і правова допомога стають ключовими факторами розвитку правового суспільства, формують систему наших громадян, як мирного населення так і військовослужбовців, членів їх сімей. Україна обрала євроінтеграційний шлях розвитку і повинна створити дієвий механізм допомоги населенню. Однією із форм практичного навчання правників, що поєднує процес практичної підготовки студентів і надання безоплатної правової допомоги певним категоріям населення є юридичні клініки.

Юридична клініка виконує навчальну (поєднання теорії і практики, вироблення різноманітних навичок професійного спілкування, консультування, написання документів), соціальну (задоволення потреб суспільства в правовій інформації, підвищення професійної відповідальності практиків, відновлення соціальної справедливості), науково-дослідницьку (проведення досліджень), благодійницьку (надання безкоштовної правової допомоги) та інші функції.

В умовах євроінтеграції нашої держави потреба досконало вивчити правові та організаційні аспекти провідних європейських держав є надзвичайно актуальною, саме юридичні клініки в європейських державах є амбасадорами розвитку у правничих закладах освіти. Крім того юридичні клініки ЄС долучаються до проведення правопросвітницьких заходів серед вразливих категорій населення через Асоціацію юридичних клінік.

Теоретична база дослідження. При здійсненні дослідження було вивчено праці вітчизняних і зарубіжних теоретиків, практиків в сфері управління, права, соціології. Теоретичною основою цього дослідження стали праці з управління, цивільного, адміністративного та інформаційного

права, та інші. Особливо варто відзначити таких вчених, як Удода М.В., Савчина М.В., Менджулу М.В., Навроцького В.В.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретико-методологічний аналіз та комплексне дослідження управління юридичною клінікою.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- дослідити становлення та розвиток юридичних клінік
- проаналізувати нормативно- правове регулювання діяльності юридичних клінік в Україні та розвиток юридичної клініки
- визначити основні організаційні аспекти у створенні та формуванні роботи юридичних клінік
- проаналізувати сучасні питання управління юридичною клінікою
- дослідити організацію діловодства в юридичній клініці
- проаналізувати взаємодію організацій громадянського суспільства з юридичними клініками
- визначити основні проблеми в діяльності юридичних клінік та виокремити перспективи їх подолання

Об'єкт дослідження – суспільні відносини в сфері управління юридичною клінікою

Предметом дослідження є правові основи управління юридичною клінікою.

Методи дослідження. Кваліфікаційна робота виконана із використанням загальнонаукових методів пізнання та спеціальних методів науки.

За допомогою діалектичного методу в роботі досліджено обумовленість організаційних форм юридичних клінік, взаємозв'язок роботи з іншими науковими доробками на цю тему. Аналітичний метод надав можливість сформулювати понятійний апарат дослідження. Формально-юридичний метод дозволив сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства стосовно заданої теми. Шляхом використання

порівняльно-правового методу вдалося дослідити окремих аспектів менеджменту юридичної клініки.

Нормативно-правова база дослідження це положення вітчизняної та зарубіжної нормотворчої, правозастосовної практики з питань організації управління юридичною клінікою тощо.

Практичне значення наукового дослідження полягає в тому що воно може бути використане у закладах вищої освіти у процесі підготовки фахівців з галузей управління, права, менеджменту, а також органами державної влади та місцевого самоврядування у процесі розробки основних напрямків удосконалення системи управління юридичними клініками в Україні.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Тематика дослідження обговорювалася на засіданні кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Було апробовано матеріали дослідження на засідання круглого столу «Менеджмент в умовах війни», який відбувся 30.11.2022 року у м.Вінниця, опубліковано тези на тему «Менеджмент юридичної клініки в умовах війни». Також дослідник взяв участь у II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри», яка відбулась у м.Вінниця, опубліковано тези на тему «Юридичні клініки у правовому розвитку сучасного суспільства».

Структура роботи. Кваліфікаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 75 сторінок. Список використаних джерел містить 108 позицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нечипорук С. Історія юридичної клініки. Хрещатик. 2008. № 177. С. 15 - 19.
2. Федоренко В. Л. Система конституційного права України. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник: У 2 т. – Т. 1; За ред. В. Ф. Погорілка. К., 2006. 255 с.
3. Люблинский А. «О юридических клиниках». Журнал Министерства юстиции. 1901. [№ 1. Январь – №2. Февраль]. С. 175-181.
4. Шевченко А. Історія виникнення юридичних клінік. Хрестоматія юридичної клінічної освіти : Збірка текстів для читання : [навч. посіб.] / Авт.-укл. А. О. Галай. К. : Асоціація юридичних клінік України, 2010. 418 с.
5. Лоджук М. Т. До історії юридичних клінік: критичні зауваження професора О. Ленель та їх оцінка з позицій сьогодення. Матеріали Всеукраїнського круглого столу з представниками юридичних клінік (м. Одеса, 28.10.2011 року) / За заг. ред. акад. С. В. Ківалова. Одеса, 2011. С. 30 - 33.
6. Артикуца Н.В. Інноваційний потенціал розвитку вищої юридичної освіти в Україні. Вища освіта України. Темат. вин. : Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору. АПН України, Ін-т вищої освіти ; відп. ред. вип 1.П. Маноха-К.. Гнозис, 2020. Дод. 3, т. 3 (10). С. 22 – 26.
7. Гончаренко В. О. Юридична клініка: історія і визначення. Практика діяльності «юридичних клінік» України. 2004. № 1. С. 3 - 5.
8. Кравчук, М., & Грицан, О. (2021). Юридична клінічна освіта як ефективний спосіб підготовки правників.
9. Гаращук М. Юридична клініка – місце, де вчать лікувати суспільство. Юридична газета. 2006. № 4 (64). С. 1 – 6.

- 10.Леонов І. Бідний? Значить, наш клієнт // Щоденна інформаційнополітична газета "Україна молода" URL: umoloda.kiev.ua/nuniber/2343/176/83375/.(дата звернення: 15.06.2020)
- 11.Єлов В. Коли вуз готуватиме юристів, а не "випускників"?. Право України. 2004. № 1. С. 132 - 135.
- 12.Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т. Т. 1/ За ред. В. Ф. Погорілка. К.: ТОВ "Видавництво «Юридична думка», 2006. С. 465.
- 13.Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння : монографія / Ю.С. Шемшученко, Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчук та ін; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. К. : Вид-во «Юридична думка», 2013. 480 с.
- 14.Лоджук М.Т. Місце та роль юридичних клінік в системі надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги в Україні. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики : матеріали міжнар. наук-практ, конф. (м. Ужгород, 11-12 жовтня 2013 р.). Херсон : Видав, дім "Гельветика", 2013. С. 19 - 21.
- 15.Ківалов С. На шляху до побудови громадянського суспільства. Думська площа (додаток до газети Одеської міської ради "Одеський вестник"). 2012. № 25 (795). С. 2 - 7.
- 16.Кравчук М. В. Проблеми теорії держави і права (опорні конспекти) : навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]. 3-тє вид., змін. й доповн. / М. В. Кравчук (авт.-упоряд.). – Тернопіль : Екон. думка, 2016. 420 с.
- 17.Дулеба М. Допоможе і навчить юридична клініка. Урядовий кур'єр. 2006. № 242. С. 3 - 9.
- 18.Стандарти юридичних клінік України схвалені Всеукраїнським З'їздом Асоціації юридичних клінік України від 19.06.2014 р.: Асоціація юридичних клінік України. URL: <https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnostiurydychnyh-klinik-ukrayiny/> (дата звернення: 20.08.2021)

19. Весняна школа "Юридична клінічна освіта 2019: стандарти діяльності юридичних клінік"
URL:ulaf.org.ua/multimedia/fotogalereya/vesnyanashkola-yuridichna-kljnichna-osvita-2044-standarti-diyalnosti-yuridichnih-klirik/. (дата звернення 13.10.2020)
20. Баїк О. І. Організаційні та науково-методичні засади створення юридичної клініки в Україні. Матеріали Всеукр. круглого столу з представниками юридичних клінік (м. Одеса, 28 жовтня 2011 р.). За заг. ред. акад. С. В. Ківалова. О., 2011. С. 58-61.
21. Юркевич Ю. М. До розмежування статусу юридичних осіб (їх об'єднань) публічного та приватного права. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 1. С. 46–50
22. Зятіна Д. В. Удосконалення правового статусу відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 4. С. 93–98.
23. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2006 року № 592. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text> (дата звернення: 12 листопада 2021 року).
24. Стандарти діяльності юридичних клінік в Україні: схвалені Всеукраїнським з'їздом Асоціації юридичних клінік 19 червня 2014 року. Асоціація юридичних клінік України. Офіційний сайт. URL: [https:// legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychnyh-klirik-ukrayiny/](https://legalclinics.in.ua/standarty-diyalnosti-yurydychnyh-klirik-ukrayiny/) (дата звернення: 12 листопада 2021 року).
25. Келемен Р. Ю. Роль юридичної клініки в професійній підготовці майбутніх фахівців з правознавства. Професійна освіта: методологія, теорія та технології. 2017. № 5. С. 114–127.
26. Міловська Н. В. Юридичні клініки у системі практичної підготовки фахівців у галузі права. Нове українське право. 2021. № 4. С. 144–150.

- 27.Юркевич І. В. Роль юридичних клінік у підготовці професійних юристів. Актуальні проблеми правознавства. 2020. № 2 (22). С. 131–135.
- 28.Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» щодо юридичних клінік: проект Закону України № 9295 від 02 грудня 2011 року. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9525&skl=7 (дата звернення: 12 листопада 2021 року).
- 29.Vladyslav Teremetskyi, Yevheniia Duliba The peculiarities of activity of legal clinics in the states of Europe. Legal, Economic Science and Praxis. 2021. № 2. P. 38–43.
- 30.Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 12 листопада 2021 року)
- 31.Дубчак Н. С. Досвід організації та діяльності юридичних клінік в країнах правової системи англо-американського типу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2013. № 21. Ч. II. Том 1. С. 36 – 38.
- 32.Типове положення про устанovu з надання безоплатної первинної правової допомоги: наказ Міністерства юстиції України від 29 березня 2012 року № 474/20787. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-12#n16> (дата звернення: 12 листопада 2021 року)
- 33.Галай А. В. Спеціалізація юридичних клінік в Україні : quo vadis. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 1. С. 10–18.
- 34.Соколенко, О. Л. (2018). Юридична клініка в правоосвітній діяльності. С. 6-9.

35. Арсентьева О. С. Взаємодія організацій громадянського суспільства з юридичними клініками (на прикладі Юридичної клініки PRO BONO СНУ ім. В. Даля) / О. С. Арсентьева, Г. В. Татаренко, Г. А. Степанова // Правова позиція. - 2021. - № 4 (33). – С. 11 – 16
36. Давлатов, Ш. Б., Колєнчак, С. К., & Саул, К. М. (2022, February). Роль юридичної клініки у закладах вищої освіти. In The 8 th International scientific and practical conference “Topical issues of modern science, society and education”(February 26-28, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”, Kharkiv, Ukraine. 2022. 961 p. (p. 914). С. 914-920.
37. Титова, О., & Калаченкова, К. (2019). Імітаційна юридична клініка з господарського права: досвід та перспективи розвитку. *Economic and Law Paradigm of Modern Society*, С. 52 – 61.
38. Калаченкова, К. О., & Титова, О. В. (2018). Імітаційна клініка як засіб формування компетентностей студентів юридичних спеціальностей. *Правничий часопис Донецького університету*, (1-2), 155-163.
39. Савелова, Ю. М. (2017). Асоціація юридичних клінік України як суб'єкт недержавного управління діяльністю юридичних клінік України. *Юридичний науковий електронний журнал*, (1), 107-109.
40. Чернадчук, О. В. (2021). Основи юридичної клінічної практики.
41. Юркевич, І. Роль юридичних клінік у підготовці професійних юристів [Текст] / Ірина Юркевич // *Актуальні проблеми правознавства*. – 2020. – Вип. 2. – С. 131-135.
42. Галай, А. О., Гречанюк, С. К., & Соболев, Є. Ю. (2017). Street law від юридичних клінік як ефективна програма неформальної правничої освіти для підлітків. *Наука і освіта*, (4), 20-28.
43. Рогозіннікова, К. (2023). Особливості взаємодії юридичних клінік з системою надання безоплатної правової допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (2), 245-249.

- 44.Юркевич, І. (2019). Правове регулювання діяльності юридичних клінік в Україні та зарубіжних країнах. Актуальні проблеми правознавства, (2), 187-192.
- 45.Ковалів, М. В., Сопільник, Л. І., Сопільник, Р. Л., & Єсімов, С. С. (2020). Організація державної системи надання безоплатної правової допомоги. Scientific notes of Lviv University of Business and Law, 26, 122-127.
- 46.Горєлова, В. Ю. (2018). Значення юридичної клініки для формування юристів нової генерації. Правничий вісник Університету «КРОК», (30), 151-156.
- 47.Дулеба, М., Галай, А., Головачова, К., Кацавець, Р., Ківалов, С., Кравчук, В., ... & Мейєр, Д. (2023). Юридична клініка–ефективна модель надання безоплатної правової допомоги громадянам: міжнародний і вітчизняний досвід. Розділ 1. Фундаментальні та прикладні завдання сучасного міжнародного права і міжнародних правовідносин, 41.
- 48.Князькова, Л. М. (2017). Юридична клініка як інноваційний напрямок розвитку правової освіти в Україні. Правовий часопис Донбасу, (2), 9-14.
- 49.Немченко, С. С. До питання методики проведення виїзних консультацій студентами-консультантами юридичної клініки [Текст] / С. С. Немченко // Науковий вісник Ужгородського Національного університету : серія: Право / гол.ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2017. – Т. 1. – Вип. 46. – С. 24-26. – Бібліогр.: с. 26
- 50.Хорошковська В. С. Особливості становлення та розвитку юридичної клінічної науки в Україні / В. С. Хорошковська // Правова позиція. - 2021. - № 4 (33). – С. 82 – 87

51. Орлова, О. О., & Павленко, А. В. (2023). Юридичне консультування як основний напрям діяльності юридичних клінік. Редакційна колегія, 142.
52. Єлов, В., Завальна, Ж., Кацавець, Р., Ківалов, С., Павленко, Д., & Савчин, М. (2017). Роль юридичних клінік у практичному навчанні студентів юридичних факультетів. Редакційна колегія, 152.
53. Бежевець, А. М. (2018). Основи юридичної клінічної практики.
54. Чорна, В. В. Досвід організації та діяльності юридичних клінік в зарубіжних країнах. Практика, науковість та креатив, 349.
55. Мудрак, Р. М. (2017). Юридична клініка—інноваційний напрямок правової освіти в Україні: теоретико-правовий аспект.
56. Деревянко Н. З. Юридична клініка як суб'єкт забезпечення реалізації права на отримання професійної правничої допомоги / Н. З. Деревянко // Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 24-25 трав. 2021 р.) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. - Рівне : Видавн. дім "Гельветика", 2021. - С. 110-112.
57. Мудрак, Р. (2017). Генеза становлення інституту юридичних клінік у світі та Україні. Актуальні проблеми правознавства, (3), 31-35.
58. Юхимець, О. І. (2018). Методика формування комунікативної компетентності майбутніх правознавців під час навчання у юридичній клініці. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки". С. 145-149.
59. Наливайко, Л. Р., Звягіна, Е. В., & Тарасенко, Ю. М. (2018). Практикум з юридичної клінічної діяльності.
60. Кочубей, А. В., & Юхимець, О. І. (2017). Роль комунікативної компетентності у професійній підготовці майбутніх правознавців під час роботи у юридичній клініці. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти, (16), 240-242.

- 61.Зайцева-Калаур, І. (2022). Місце юридичних клінік в системі захисту прав людини. Актуальні проблеми правознавства, (3), 123-127.
- 62.Амелічева, Л. П., & Руденко, Л. Д. (2021). Деякі проблеми формування та розвитку юридичної клінічної науки у світлі людиноцентризму та правового аутопоезису.
- 63.Свинаренко, Ю. П. (2020). До шляхів формування адвокатських навичок здобувачів з во у юридичних клініках.
- 64.Михальчук, В. М., Гбур, З. В., Щиріна, К. В., & Черненко, О. О. (2019). Мультидисциплінарний підхід до оптимізації роботи приватної багатопрофільної клініки. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України, (4), 82.
- 65.Каплій, О. В., & Самойленко, М. С. (2023). Досвід дистанційної роботи (диджитал-можливості) юридичної клініки «Veritas» в умовах воєнного стану. С. 70-77.
- 66.Міловська, Н. В. (2021). Юридичні клініки у системі практичної підготовки фахівців у галузі права. Нове українське право, (4), 144-150.
- 67.Капліна Г. А. Бізнес-напрямок у діяльності юридичної клініки: соціальна значущість та навчальна необхідність / Г. А. Капліна, Д. О. Леонова // Правова позиція. - 2021. - № 4 (33). – С. 33 – 37
- 68.Пахомова, А. Практична підготовка магістрів правників в умовах роботи дистанційних юридичних клінік. Редакційна колегія, 110.
- 69.Етичний кодекс юридичної клініки в Україні, прийнятий на 3'їзді Асоціації юридичних клінік України 25 серпня 2005 р.
- 70.Наказ Міністерства освіти і науки України Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу від 03 серпня 2006 р. № 592
- 71.Стандарти діяльності юридичних клінік України, схвалені на Всеукраїнському 3'їзді Асоціації юридичних клінік України. протокол № 02 від 19 червня 2014 р.

72. Дулеба, М., Завальна, Ж., Єлов, В., Ківалов, С., Молдован, В., Молибог, С., ... & Франк, Д. Діяльність юридичних клінік США та України у зіставному аспекті. Міжнародна науково-практична конференція Механізми захисту прав людини в умовах євроінтеграції УКРАЇНИ 15–16 квітня 2016 року.
73. Мудрак, Р. (2022). Правовий статус юридичних клінік в Україні. Актуальні проблеми правознавства, (4), 11-17.
74. Кошева, В. С. Юридичні клініки: поняття і значення. Секція трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного права та процесу, 21.
75. Бедрій, В., & Семен, І. (2022). Вплив російсько-української війни на діяльність юридичних клінік в Україні та Польщі. Упорядники, 22.
76. Шевчук, О., & Юркевич, І. (2021). Юридичні клініки в механізмі дуальної освіти: аналіз результатів педагогічного експерименту. Актуальні проблеми правознавства, (2), 69-76.
77. Князькова, Л. М. (2021). Юридична клініка як практична складова освітнього процесу. Науковий редактор, 177.
78. Орлова, О. О. (2020). Роль юридичної клініки в опануванні юридичної професії та становленні юриста-практика: на прикладі діяльності юридичної клініки «Істина» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Редакційна колегія, 170.
79. Скуйбіда К. В. Перспективи міжнародного співробітництва серед юридичних клінік / К. В. Скуйбіда // Правова позиція. - 2021. - № 4 (33). – С. 66 – 70
80. Москалюк, Н. Б., & Слома, В. М. (2022). Роль юридичних клінік у механізмі захисту прав людини. Прикарпатський юридичний вісник, (1 (42)), 50-53.
81. Руденко Л. Д. Місце юридичних клінік у забезпеченні захисту прав споживачів фінансових послуг / Л. Д. Руденко, О. А. Швагер, Д. В. Мурач // Правова позиція. - 2021. - № 4 (33). – С. 60 – 65

82. Udod, M. V. (2017). Історія становлення юридичної клініки ДонНУ імені Василя Стуса. *Юридична освіта у сучасному вимірі.*, 6-8.
83. Бошицький, Ю. Л., & Кожевникова, В. О. (2019). Реформування вищої правової академічної освіти в Україні: удосконалення професійних навичок юриста в університетських юридичних клініках. *Часопис Київського університету права*, 7-10.
84. Дулеба, М. В., Галай, А. О., Головачова, К. Г., Єлов, В. А., Кацавець, Р. С., Ківалов, С. В., ... & Соколенко, О. Л. (2017). Місце юридичної клінічної діяльності в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина. *Редакційна колегія*, 206.
85. Чуплак, М. І., & Куценко, Д. В. (2017). Заходи щодо ефективного функціонування юридичних клінік. С. 69.
86. Калаченкова, К. О. (2023). Діджиталізація та юридична клінічна освіта. с. 24-32.
87. Катеринчук, К. В., & Лазебник, В. В. Роль юридичної клініки у підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право». С. 37-41.
88. Калініна, І. (2017). Розвиток юридичної клінічної освіти: досвід Донецького державного університету управління. *Manager. Bulletin of Donetsk State University of Management*, 76(3). С. 54.
89. Алябов, Ю. В. (2022). Деякі питання діяльності системи юридичних клінік в Україні. С. 68.
90. Шмаленко, Ю. І. (2020). Запровадження інституту медіації в діяльності юридичних клінік. С. 87.
91. Кармазіна, К. Ю., & Кармазіна, Е. Ю. (2017). Досвід роботи юридичної клініки університету Деусто: уроки для вітчизняної вищої освіти.
92. Удод, М. В. (2020). Правнича клінічна освіта в Україні: навчальний посібник.
93. Шулятицький, С. І. (2017). Правові аспекти реформування статусу юридичних клінік у сфері надання безоплатної правової допомоги в Україні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського*

- університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право, (3), 195-200.
- 94.Мудрак, РМ Юридична клініка як інноваційний засіб професіоналізації майбутніх правників [Текст]/РМ Мудрак//Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.[м. Тернопіль, 21-22 квіт. 2017р.]-Тернопіль: Економічна думка, 2017.-С. 102-104.
- 95.Аракелян, М. Р., & Аракелян, М. Р. (2023). Юридичні клініки як засіб забезпечення доступності юридичної допомоги: міжнародний та вітчизняний досвід (Doctoral dissertation, Одеса: Видавництво «Юридика»). С. 307-309.
- 96.Кравчук, М. В., & Мудрак, Р. М. (2017). Юридичний клінічний рух в системі правової освіти України (Doctoral dissertation, Тернопіль: ТНЕУ). С. 53-58.
- 97.Менджул, М. В. (2020). Ризики та перспективи для діяльності юридичних клінік в умовах пандемії COVID-19. С. 237-240.
- 98.Кот, О. О. (2021). система вищої юридичної освіти в Україні: актуальні виклики та вектори розвитку. Редакційна колегія. С. 39-42.
- 99.Дуліба, Є., Теремецький, В., & України, Ф. Б. Н. Юридична клініка як форма навчання і забезпечення реалізації права на правову допомогу. С. 132-139.
100. Наливайко, Л. Р., Голобутовський, Р. З., & Тарасенко, Ю. М. (2018). Основи юридичної клінічної практики: метод. рек. для самот. та індивід. роботи (для студентів 4 курсу денної форми навчання юрид. фак-ту).
101. Мудрак, Р. М. (2019). Нормативно-правова база організації та діяльності юридичних клінік. Матеріали, 166.
102. Яворська ОМ, Ш. Т. (2018). Юридична клініка як суб'єкт надання безоплатної первинної правової допомоги (Doctoral dissertation, Дніпро.).

103. Юркевич, І. І. (2021). Юридична клініка як суб'єкт надання правової допомоги та елемент навчального процесу. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету, 89-91.
104. Бородін, І., & Новіком, М. М. (2013). Деякі концептуальні положення юридичної клініки в практичному становленні майбутніх фахівців-правників. С.56-60
105. Ківалов, С. В., Оборотов, Ю. М., Пашковський, М. І., & Лоджук, М. Т. (2014). Юридична клініка.
106. Черненко, З. С. (2013). Юридична клініка як форма підготовки студентів-правників: на прикладі викладання медичного права. Вісник Академії адвокатури України, (3), 68-74.
107. Смульська, А. В. (2014). Роль юридичної клінічної освіти у підготовці майбутніх правознавців до консультаційної роботи з клієнтами (на прикладі юридичного факультету Харківського національного університету імені ВН Каразіна). Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Право, (17), 190-192.
108. Моїсєєв, Ю. О., & Удод, М. В. (2013). Щодо питання про мету та завдання юридичної клініки як бази для практичного навчання студентів старших курсів. Правничий часопис Донецького університету, (1), 85-91.